

LEDA

LEKSIKOGRAFER
I DANMARK

LEDA-Nyt nr. 55 – Marts 2013

ISSN 1603-7006 Redigeret af Sussi Olsen, Anita Ågerup Jervelund samt Merete Korvenius Jørgensen

Meddelelser fra bestyrelsen	s. 2
LEDAs 25-års jubilæum	s. 3
Indkaldelse til medlemsmøde	s. 4
Indkaldelse til den årlige generalforsamling	s. 5
Pingpong om Retskrivningsordbogen 2012	s. 6
Anmeldelse: Gyldendals Synonymordbog	s. 16
Appen er landet – ny dansk slangordbog	s. 21
Nye Ordbøger 2012	s. 27
Kend din leksikograf!	s. 28
Fratrædelse: Henning Bergenholtz	s. 31
Fratrædelse: Anna Braasch	s. 32
Annoncering af NFL-konference	s. 33
Annoncering af seminar om nye ord	s. 34

Medlemsmøde og generalforsamling

Begrebsordbogen

v. Sanni Nimb (og Thomas Troelsgaard), DSL

Efterfulgt af den årlige generalforsamling

Onsdag 17. april 2013 kl. 15.00

Københavns Universitet Amager

Njalsgade 128

Bygning 24, lokale 24.4.01

Efter generalforsamlingen er der mulighed for at gå ud at spise sammen (for egen regning) på en restaurant i nærheden.

Tilmelding på mødet.

Appen er landet – ny dansk slangordbog

Af Torben Christiansen

Op imod jul 2012 udkom *Slangordbogen* som en app med undertitlen ”dansk slang og dagligsprog”. Ordbogen blev omtalt vidt og bredt i tv, radio, visse aviser og ikke mindst på nettet, fx blandt undervisere. Slang fænger, morer – men kan også forarge og støde. ”Kameltåen og kaninpickeen har fået sin egen ordbog,” lød overskriften på Politiken.dk, og på Facebook klagede Forlaget Hr Ferdinand: ”Det er ikke smart – The Ferdinands bruger den kostbare decembertid på at app’e rundt på nyeste ordbogsapp: Slangordbogen!”

For mig var det kulminationen af over 10 års indsamling og redigering, nogle gange en opdagelsesrejse ad ukendte floder, andre gange enerverende pligtarbejde som de monotone tyske motorveje. Efter en gennemarbejdning på et syditaliensk kloster og systematiske kontroller var manus – godt 4.000 luftige sider – færdigt til 1. version. Et intenst og frugtbart samarbejde med Morten Baun Møller fra LET Software løftede artiklerne fra den flade version på pc-skærmen over i en levende visning med links på telefondisplayet og den lidt større tablet.

Ordbogen følger sig ind i rækken af danske slangordbøger, fra V. Kristiansens (dvs. Viggo Fausbølls) *Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale* (1866), 2. udgave under titlen *Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale* (1908), over den uforlignelige Kaj Boms *Slangordbogen* (1957) og til *Politikens slangordbog*, der udkom i seks udgaver 1982-2001, udarbejdet af Søren Anker-Møller, Peter Stray Jørgensen, Hanne Jensen og Trine Ravn.

I denne artikel beskriver jeg nogle principielle problemer, som jeg er stødt på ved udarbejdelsen af ordbogen, og forklarer de valg, jeg har foretaget.

Hvordan kom ordbogen i gang?

Arbejdet med ordbogen har været en bottom-up-proces, idet jeg efter en indledende indsamling af konkret materiale reflekterede over slangbegrebet og kunne trøste mig med, at andre var kommet til samme konklusioner som jeg – se nedenfor. Enkelte korrektioner var dog nødvendige, fx ekskluderede jeg *proprier*, der ganske vist var uofficielle, men ikke af uformel stilværdi (fx *Den røde bygning* for Kancellibygningen med Finansministeriet; *Lille Amalienborg* brugt om præsentable ejendomme flere steder i Danmark).

For overhovedet at komme i gang gennemgik jeg bøger med slang inden for fx fodbold, rusmidler, militær, bøger om de seneste tiår, skældsordslister m.v. En anden metode var at tænke over, hvilke uformelle synonymer der bruges for fx *næse* og andre legemsdele. Undervejs i forløbet begyndte jeg at indsætte autentiske citater, hvilket var ensbetydende med ”Ryk tilbage til start”, og i en senere gennemgang kom der flere etymologier med.

Domkirkepladsen i Ravello på Amalfikysten fungerede som udendørs kontor, når hornmusikken ikke blev for distraherende.

Slangordbogen indeholder ca. 9.300 opslagsord, 4.100 udtryk, 13.600 definitioner, 12.100 citater, 56.200 synonymer og 2.200 oplysninger om etymologi plus andre informationstyper. Hver enkelt betydning er eksemplificeret med et autentisk citat.

Omkring 6.000 ord og udtryk er forsynet med en emnemarkering, som man kan søge på: fra sex, spiritus og sport til transport, tv og tøj. Emnemarkeringen kan angive fagsprog, fx *bur* (*fodb.*) 'mål', men bruges også til at angive et emne, uden at der er tale om fagsprog, fx *Nørrebrosten* (*geogr.*) 'Nørrebro'. Desuden er der tematiske lister over eder, navne, skældsord og narreærinder.

Titel	<i>Slangordbogen – dansk slang og dagligsprog</i>
Forfatter	Torben Christiansen
Software	LET Software ApS
Pris	19 kr.
Udstyr	Til iPhone, iPad, iPod touch (iOS 5.0+) og Android phone, Android tablet (Android 2.2+)
Købes i	Apples App Store og Google Play
Kontakt	slangordbogen@gmail.com

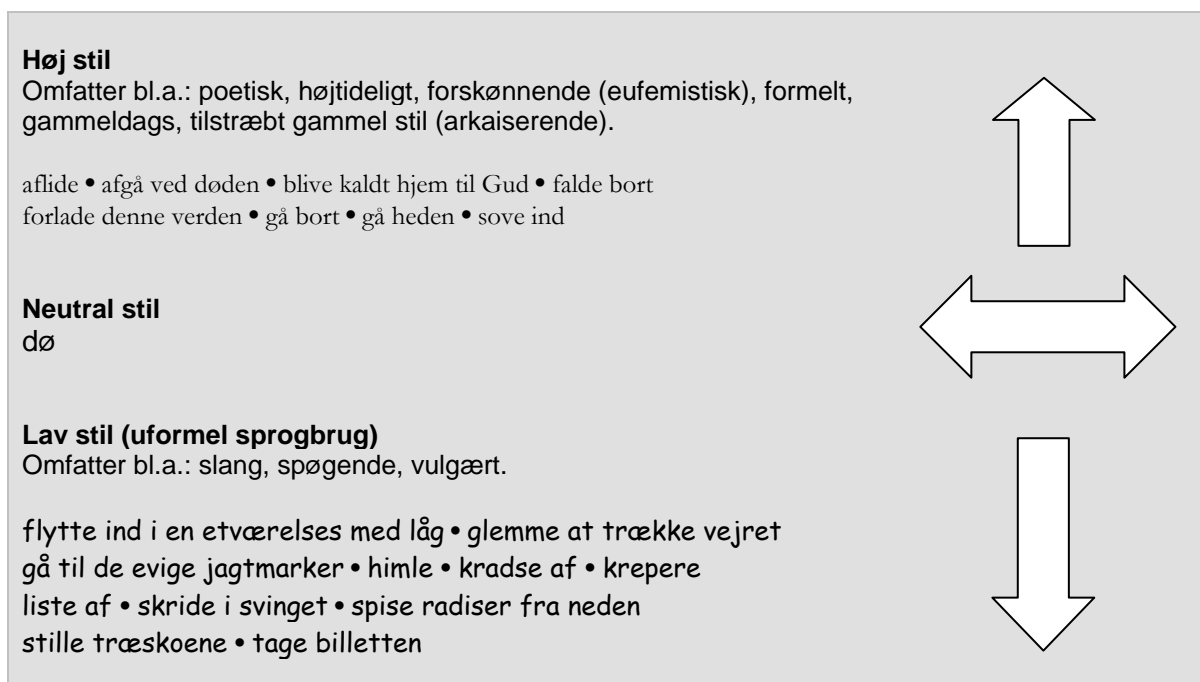
Hvad er slang og dagligsprog?

Ordbogen dækker slang og dagligsprog, under ét betegnet 'ufornel sprogbrug'. Slang udgør kun en mindre delmængde af uformel sprogbrug. Der findes imidlertid ikke en alment accepteret definition af 'slang'. Mange er dog enige om, at slang er et sprogligt *stiltræk*, der bruges som en bevidst afvigelse fra neutral stil for at opnå en bestemt virkning. Slang betragtes som uhøjtideligt, ofte humoristisk, ofte billedligt, og slang kan markere, at man tilhører en bestemt gruppe; alle kriterier behøver dog ikke at være opfyldt på én gang.

I ordbogssammenhæng kan stilniveauet 'ufornel sprogbrug' brydes ned i en række stilistiske etiketter, som vi kender fra ordbøger – se skemaet. Dette er første trin i en operationalisering.

slang	chille slappe af, congobajer kakaomælk
jargon (gruppesprog)	battle (i hiphop) konkurrere, sne kokain
fagjargon	badebillet (i sport) rødt kort, whole-car (graffiti) en hel langside af en togvogn bemalet med graffiti
talesprog	den dersens, ik', og sådan noget
spøgende	amagerkaner person fra Amager, friluftsgæbis udstående tænder
nedsættende, skældsord	bondeknold 'et skældsord', ko 'et skældsord', papvin billig og ikke særlig god vin
vulgært	ædelse mad, luk ædespalten ti stille
tabu	jøde (vb.) tage
børnesprog	mam mad, vovhund hund
eder	dæleme, for helvede, kraftedeme
kortformer	bold fodbold, fritter fritidshjem
forvanskninger	leverståhej leverpostej, alfa og bodega alfa og omega
ordspil	glædelig bagjul hilsen efter jul, nå så nosser
stednavne og personnavne	Nørrebrox Nørrebro, Anden Anders Matthesen
narreærinder	forlængerhøvl, pløkfedt

Stilniveaue't 'ufornel sprogbrug' kan yderligere operationaliseres efter følgende skillelinjer: Uformel sprogbrug er de lave stillag, der ligger under neutral, unarkeret stil. De lave stillag står i modsætning til højere stil, fx poetisk eller højtidelig sprogbrug. Figuren viser de forskellige stillag illustreret med synonymer til verbet *dø*.

Mange af de slang- og dagligdags ord, der er med i Slangordbogen, har synonymer, der er neutrale, og de er således uformelle *i forhold til* ét eller flere synonymer. Derfor ligger ordbogens ord og udtryk ikke på samme stilistiske niveau hvad angår formalitet; de er blot uformelle *i forhold til* deres synonymer. Det har den ubehagelige konsekvens, at der bliver optaget nogle ord, der ikke føles særlig uformelle, fx *hej*. Men her må man holde fast i principperne, idet *hej* faktisk er mere uformelt end dets synonymer *goddag* og *farvel*. Nogle ord kan have forskellig stilværdi alt efter sammenhængen, fx *poem* 'digt' og *poet* 'digter', der kan være enten gammeldags eller spøgende.

Foruden ord og udtryk, der tilhører lavere stillag, indeholder ordbogen fagjargon, fx inden for fodbold. Fagjargon har nemlig den virkning, at den giver sproget et intimt, indforstået præg. Fra fodboldens verden kan nævnes *brodere*, *flugter*, *grave sig ned, i ham* ('takl ham'), *sjutte*.

Min glæde var stor, da jeg i universitetsboghandlen i Reykjavík stødte på Tom Dalzell og Terry Victors *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*. New York: Routledge, 2008. De beskriver deres pragmatiske udvælgelsesprincip således:

"Rather than focus too intently on a precise definition of slang or on whether a given entry is slang, jargon or colloquial English, we take full advantage of the wide net cast by Partridge when he chose to record 'slang and unconventional English' instead of just slang, which is, after all, without any settled test of purity. We have considered for inclusion all unconventional English that has been used with the purpose or effect of either lowering the formality of communication and reducing solemnity and/or

identifying status or group and putting oneself in tune with one's company. A term recorded here might be slang, slangy jargon, a colloquialism, an acronym, an initialism, a vulgarism or a catchphrase. In all instances, an entry imparts a message beyond the text and literal meaning." (s. ix).

Hvilke ord og udtryk er med i ordbogen?

Ordbogen indeholder både ord og udtryk der er i brug, og ord og udtryk der kendes og forstås, men måske ikke bruges (ret meget) mere. Hovedvægten ligger på nutidig sprogbrug, men udvalget rækker rundt regnet 100 år tilbage. Ordbogen beskriver ikke blot unges sprog, men alle aldersklassers sprog; eksempelvis er der ord fra 2. verdenskrig som *bukkevarer*, *flødeskumsfronten* og *fritidskæmper*.

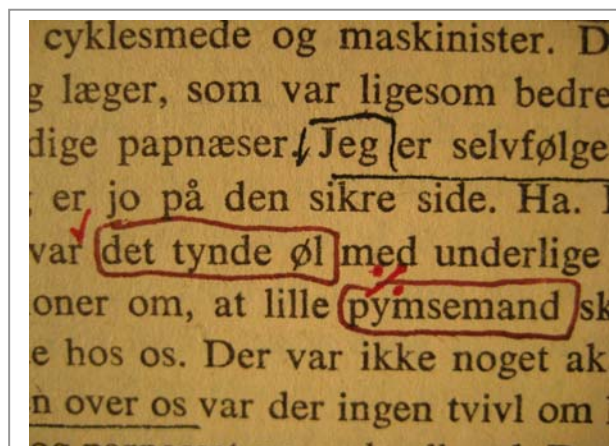
Ordbogen er baseret på faktisk forekommende sprogbrug. Ord, der ganske vist er blevet brugt, men ikke har fået nogen videre udbredelse, er derfor ikke medtaget, selv om de kan være både kreative og sjove; det skar mig således i hjertet, at jeg ikke kunne medtage *mooner* 'nummer-viser', da det ikke bruges.

De ord og udtryk, der er taget med, har en vis udbredelse med hensyn til tid, frekvens, genrer, kilder eller miljøer, men deres udbredelse og hyppighed varierer betydeligt. Der er medtaget et mindre antal ord, der især bruges af personer med indvandrerbaggrund, fx *habibi*, *jalla* og *walla*.

Kilder

Slang- og dagligdags ord findes i både talt og skrevet sprog. For at finde typiske talesprogsord har jeg læst tegneserier, romaner, noveller, sangtekster og rap med talesprog og replikker og naturligvis lyttet til talesprog. Ganske almindelige danskeres blogs, chat og indlæg på sociale medier er vigtige kilder, ligesom nogle avisers journalister pepper deres sprog op med indslag af slang og dagligsprog. I ny og næ bidrager også en fagbog fra min korrekturvirkomhed. I omteksterne i appen er der udførlige lister over sekundærlitteratur og kilder samt udvalgte citater om slang.

Projektet har været en god rejsekammerat, fx husker jeg mailkorrespondancen *Michael Laudrups tænder* fra en italiensk campingplads, kælenavne for sporvognslinjer på Sporvejsmuseet på Skjoldenæsholm, Anders And-klenodier i det allerhelligste under Dan-marks Pædagogiske Bibliotek, plancher på Storm P. Museet, Bent Vinn Nielsen læst på et djurslandsk enkesæde, herrehåndbold i tv ("to meter og træls") og *Nordkraft* i en bus på vej til Provence.

Excerpting af Klaus Rifbjergs *Den kroniske uskyld* (1958). Ordet *pymsemand* kom ikke med som opslagsord.

“Myter”

I mine mange samtaler med læg som lærd har jeg mødt to standardreaktioner:

”Slang forældes.” Hvis slang pr. definition skal være nyt og originalt, er udsagnet korrekt. Men i kraft af ordbogens bredere begreb ’uformel sprogbrug’ er udvalget langt mindre følsomt over for forældelse. Den norske slangforsker Ingrid Kristine Hasund skriver: ”Det at mange gamle slangord stadig henger med i ungdomsspråket, er faktisk det som står igjen som den største oppdagelsen for meg, etter å ha arbeidet i nærmere ti år med slang.” (*Slang*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2006, s. 4). En af de ældste excerperede kilder til ordbogen er således Carl Hansen Fahlbergs roman *Spild : silhuetter fra forbryderverdenen* (opr. udg. 1905), fx følgende replik: ”Morderlig sløj var ’en jo, og så maser jeg jo op i foreningen for at lave en daler til spirikum. Deroppe sitter der jo en kammerherre og så så hellig ud, som var han fra før syndefaldet a’.”

”Slang er mundtligt,” siger man også – med den implicite følge, at ordbogsforfatteren skal indsamle materialet ved at lytte til tale. Min erfaring viser imidlertid, at næsten alt, der siges, også kan findes i skriftlig form, herunder på nettet. Udtaler, især med afvigende tryk, kan dog være svære at finde. Så bliver man glad ved på *Shu-bi-dua 10* at støde på linjerne: ”Vort motto blev sagt af Hubertus til hest / ”Al-le vil o-ver hvor gær-det er la-vest”” med tryk som på fransk.

Flere redaktionelle principper

– kan man læse om i appens omtekster, fx vedr. retskrivning og tegnsætning i citater, lemmatisering, behandling af dobbeltformer og placering af idiommer.

Tilpasning til en bred modtagergruppe

Opslagsfunktionen er gjort enkel ved at minimere alternativer i opslagsord og idiommer. Fagord som ’afledning’ undgås i etymologierne, der formuleres mere udfoldet end vanligt og helst skal relatere til noget, som almindelige brugere forbinder noget med – ikke bare henviser til ældre former i diverse sprog.

I appen indgår idiommer på lige fod med opslagsord i ordhullet. Idiommer er foldet sammen i artiklerne (se figuren); man kan gå ”til højre” og få udfoldet idiomoplysningerne, så man undgår problemer med meget ”høje” artikler. Ved henvisninger fra alternativ eller forkert staveform er der ikke ”mellemlanding”, men man havner direkte på ”endestationen”.

Fremtidsperspektiver

Det er herligt at få feedback fra brugere, der sender nye kandidater til ordbogen såsom *glokrykker* ’briller’, *cafémanual* ’menukort’ og *faktor 60-barn* ’barn, der serviceres af sine forældre i alle ender og kanter’. Alt skal naturligvis undersøges grundigt, før det kommer med i en ny version.

Ordbogen vil nok fortsætte med at være rejsekammerat, og som app er den altid lige ved hånden. Alle muligheder står åbne for at udnytte materialet, både i trykt og elektronisk form.

Afslutning

Den pragmatiske og ekspressive funktion af slang har jeg ikke berørt særligt i denne artikel. Derfor runder jeg af med et citat af Kaj Bom, grand old man i udforskningen af dansk slang: »Efter en udbredt talemåde er sproget tankens v æ r k t ø j. ... Man må ikke overse at sproget osse er tankens l e g e t ø j.«.

Flere artikler, der bygger på *Slangordbogen*, ligger på <http://www.kommunikationsforum.dk/Torben-Christiansen>

Torben Christiansen

Freelance redaktør, korrekturlæser, ordbogsredaktør og oversætter.

Arbejder bl.a. for Nordisk Forskningsinstitut, KU,

og for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

tc@post.tele.dk